

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ประวัติศาสตร์ไทย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.ไพฑูรย์ มีกุล กศ.บ., กศ.ม., M.A., Ph.D.

สุเทพ จิตรชื่น กศ.บ., กศ.ม.

บุญรัตน์ รอดตา ศษ.บ.

มนัสวี ณีฐฐาพิสุทธิ ศศ.บ., M.A.

ผู้ตรวจ

ผศ.จรรยาภรณ์ เชิดพุทธ กศ.บ., ศศ.ม.

ธนาลัย ลิ้มปรัดนคีรี อ.บ. (เกียรตินิยม), MA.T.

เวรดี สุขอ่วม ศศ.บ.

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

สมพร อ่อนน้อม พร.บ. (เกียรตินิยม), นศ.บ.

นฤชภรณ์ กมลนฤเมธ ศศ.บ.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช สาราณราษฎร์

๒๑๖-๒๒๐ ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒ ๒๒๒ ๙๙๙๙ • ๐๒ ๒๒๒ ๙๙๙๑-๒ FAX ๐๒ ๒๒๔ ๖๔๔๖ • ๐๒ ๒๒๔ ๖๔๔๗

email: info@wpp.co.th

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ประวัติศาสตร์ไทย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย
ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่
ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.ไพฑูรย์ มีกุล

สุเทพ จิตร์ชื่น

บุญรัตน์ รอดตา

มนัสวี ญี่ญูพิสุทธิ

ผู้ตรวจ

ผศ.จรรยาภรณ์ เชิดพุทธ

ธนาลัย ลิ้มปรัตน์ศิริ

เรวดี สุขอร่าม

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์

สมพร อ่อนน้อม

นฤชภรณ์ กมลนฤเมธ

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN 978-974-18-7848-2

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด นายเริงชัย จงพิพัฒน์สุข กรรมการผู้จัดการ

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ เล่มนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด รวมทั้งพัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญตามที่ต้องการทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทำประโยชน์ให้สังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ไทย เล่มนี้ยึดแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้หลักการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพัฒนานักเรียนแบบองค์รวมอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการความคิดรวบยอด ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่เน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-based Learning) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ให้ตรงกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) เน้นทักษะที่สร้างเสริมความเข้าใจที่คงทนของนักเรียน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ปลายทางที่ต้องการให้เกิดตามหลักสูตร

การจัดทำหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ไทย เล่มนี้ คณะผู้จัดทำได้ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และออกแบบกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ กิจกรรมเสนอแนะ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และคำถามทบทวน อยู่ในเล่มเดียว

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ไทย เล่มนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

คำชี้แจง

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ เล่มนี้ได้ออกแบบให้มื่อองค์ประกอบ ดังนี้

- ๑ **ตัวชี้วัดช่วงชั้น** ระบุเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ โดยแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง (ตามหนังสือที่ ศธ ๐๔๐๑๐/ว ๑๕๔๓) ซึ่งตัวชี้วัดระหว่างทาง พิมพ์ด้วยตัวอักษรสีดำ ส่วนตัวชี้วัดปลายทางพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีฟ้า
- ๒ **สาระการเรียนรู้** เป็นหัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาที่นักเรียนจะได้เรียนรู้
- ๓ **ประโยชน์จากการเรียนรู้** บอกประโยชน์ที่นักเรียนจะได้จากการเรียนรู้
- ๔ **คำถามนำ** เป็นคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ
- ๕ **เนื้อหา** นำเสนอเนื้อหาตามหลักสูตร เนื้อหาบางเรื่องอาจนำเสนอโดยใช้ภาพ ตาราง แผนภูมิ แผนที่ แผนที่ความคิด เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ และประกอบด้วยส่วนอื่น ๆ เช่น
 - ๕.๑ คำสำคัญ ระบุคำสำคัญโดยพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีฟ้าต่างจากตัวพื้นแทรกออยู่ในเนื้อหา
 - ๕.๒ เรื่องน่ารู้ เป็นความรู้เพิ่มเติมที่นักเรียนควรรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ได้เรียน
 - ๕.๓ แหล่งสืบค้นความรู้ เป็นแหล่งความรู้ รวมทั้งเว็บไซต์สำหรับสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม
- ๖ **กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)** เป็นกิจกรรมให้นักเรียนทำเมื่อจบเนื้อหาในการเรียนแต่ละหัวข้อ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ของเรียน
- ๗ **บทสรุป** สรุปเนื้อหาสำคัญ โดยจัดทำเป็นความเรียง เพื่อให้นักเรียนใช้ทบทวนความรู้
- ๘ **กิจกรรมเสนอแนะ** เป็นกิจกรรมที่นำความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาบูรณาการในการปฏิบัติกิจกรรม
- ๙ **การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน** เป็นตัวอย่างสถานการณ์การนำความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ๑๐ **คำถามทบทวน** เป็นคำถามเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนเมื่อจบหน่วยการเรียนรู้
- ๑๑ **ท้ายเล่ม** ประกอบด้วย
 - ๑๑.๑ บรรณานุกรม เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร หรือเว็บไซต์ที่ใช้ประกอบการเขียน
 - ๑๑.๒ อภิธานศัพท์ เป็นการนำคำสำคัญที่แทรกออยู่ในเนื้อหา มาอธิบายและจัดเรียงตามลำดับตัวอักษร

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เวลา ยุคสมัย และวิธีการทางประวัติศาสตร์

๑

๑. การนับเวลา..... ๒
๒. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทย ๖
๓. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ๑๐
๔. วิธีการทางประวัติศาสตร์..... ๑๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ การตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทย

๒๖

๑. การตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทย..... ๒๗
๒. รัฐโบราณในดินแดนไทย..... ๓๔
๓. ถิ่นเดิมของชนชาติไทย ๔๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ การสถาปนาอาณาจักรไทย

๕๓

๑. อาณาจักรล้านนา ๕๕
๒. อาณาจักรสุโขทัย ๖๒
๓. อาณาจักรอยุธยา ๖๗
๔. อาณาจักรธนบุรี..... ๗๒
๕. อาณาจักรรัตนโกสินทร์..... ๗๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ สถาบันพระมหากษัตริย์

๘๑

๑. ด้านการป้องกันและรักษาเอกราชของชาติ ๘๒
๒. ด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา..... ๘๔
๓. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจของชาติ ๘๕
๔. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย..... ๘๗
๕. ด้านการดูแลทุกข์สุขของราษฎร ๘๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ การปรับปรุงประเทศสมัยรัชกาลที่ ๕

๑๙๒

๑. การปฏิรูปการปกครองบ้านเมือง ๑๙๓
๒. การเลิกทาสและการเลิกทาส ๑๐๑
๓. การเสด็จประพาสต้นและเสด็จประพาสยุโรป ๑๐๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

๑๑๔

๑. สถานการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๑๑๕
๒. สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๑๑๘
๓. การเปลี่ยนแปลงการปกครองและผลที่ตามมา ๑๑๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ บทบาทของสตรีไทยในประวัติศาสตร์

๑๒๓

๑. บทบาทของสตรีไทยในด้านต่าง ๆ ๑๒๘
๒. ตัวอย่างสตรีที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย ๑๓๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ วัฒนธรรมและกฎหมายไทย

๑๓๓

๑. วัฒนธรรมไทย ๑๓๘
๒. อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันตกต่อสังคมไทย ๑๔๙
๓. กฎหมายไทย ๑๕๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙ บุคคลสำคัญ

๑๖๓

๑. บุคคลสำคัญที่มีส่วนสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทยและประวัติศาสตร์ไทย ๑๖๘
๒. บุคคลสำคัญที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์กฎหมายไทยและวัฒนธรรมไทย ๑๗๓

บรรณานุกรม

๑๙๘

อภิธานศัพท์

๒๐๐

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

เวลา ยุคสมัย และ วิธีการทางประวัติศาสตร์

ตัวชี้วัดช่วงชั้น

๑. ตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ (ส ๔.๑ ม. ๔-๖/๑)
๒. สร้างองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการทาง
ประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ (ส ๔.๑ ม. ๔-๖/๒)

สาระการเรียนรู้

๑. การนับเวลา
๒. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทย
๓. หลักฐานทางประวัติศาสตร์
๔. วิธีการทางประวัติศาสตร์

ประโยชน์จากการเรียนรู้

- นำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ในการศึกษาเรื่องราวที่ตนสนใจ
อยากรู้ได้ด้วยตนเอง

คำถามนำ

- มีคำถามว่า “ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องมีความรู้พื้นฐาน
เกี่ยวกับเวลาและยุคสมัย” นักเรียนเห็นด้วยกับคำถามนี้
หรือไม่ อย่างไร

คำว่า ประวัติศาสตร์ มาจากภาษาอังกฤษ history ซึ่งมาจากภาษากรีก histori หรือ historia ที่หมายถึงการสอบสวน การตรวจตรา การค้นคว้า และการซักถาม เพื่อให้ทราบความเป็นมาในอดีตของสังคมของตน ชาวกรีกเป็นชนชาติแรกที่รู้จักบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ปัจจุบันความหมายของประวัติศาสตร์ที่ใช้กันทั่วไป หมายถึง การศึกษาเรื่องราวและพฤติกรรมของสังคมมนุษย์ในอดีตตามมิติของเวลา

๑. การนับเวลา

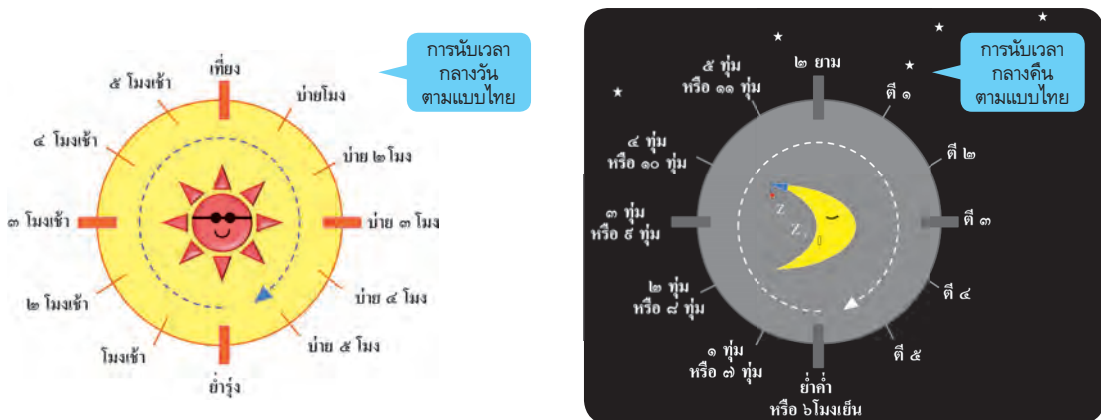
ประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญกับช่วงเวลา เนื่องจากเวลาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งย่อมมีความแตกต่างกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนย่อมเป็นเหตุ และมีผลต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง

คุณค่าสำคัญของประวัติศาสตร์คือ การสร้างความตระหนักว่า อดีตเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับปัจจุบันและอนาคต ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบอกเวลา การใช้ศักราชระบบต่าง ๆ การเทียบศักราช และการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้รู้ว่าเหตุการณ์ใดเกิดก่อนและเหตุการณ์ใดเกิดหลัง ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ดีขึ้น

๑.๑ การนับเวลาแบบไทย

การนับเวลาแบบไทยหรือการนับเวลาตามประเพณี เป็นวิธีที่คนไทยใช้กันมาแต่โบราณ ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ไทยเก่า ๆ จึงควรทำความเข้าใจวิธีอ่าน เพื่อนำข้อมูลในเอกสารมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์

๑. การนับเวลาในรอบวัน เทียบเวลาในรอบวันตามเวลาสากลกับเวลาที่เรียกตามแบบไทย ได้ดังภาพต่อไปนี้

๒. การนับยามกลางคืน เป็นการนับเวลาที่มาจากการเปลี่ยนเวรของยามรักษาการณ์ ทุก ๓ ชั่วโมง ดังนี้

ยาม ๑ ตรงกับ ๒๑.๐๐ น.

ยาม ๓ ตรงกับ ๐๓.๐๐ น.

ยาม ๒ ตรงกับ ๒๔.๐๐ น.

ยาม ๔ ตรงกับ ๐๖.๐๐ น.

๓. การบอกวัน เดือน ขึ้นแรม ในระบบจันทรคติใช้เครื่องหมายangkánเดียว (๑) kán ตัวอย่างเช่น

วัน ๒ ๑ ๗ คำ

เลขที่อยู่หน้าเครื่องหมาย ๑ หมายถึง วันในสัปดาห์ โดยให้ ๑ แทนอาทิตย์ ๒ แทนจันทร์เรื่อยไปจนถึง ๗ แทนวันเสาร์ เลข ๒ ในตัวอย่างคือ วันจันทร์

เลขที่อยู่หลังเครื่องหมาย ๑ หมายถึง เดือนทางจันทรคติ ในตัวอย่างคือ เดือน ๗

เลขที่อยู่ข้างบนหรือข้างล่างเครื่องหมาย ๑ หมายถึง ขึ้นแรมก็คำ ถ้าอยู่ข้างบนเป็นข้างขึ้น ในตัวอย่างคือ ขึ้น ๓ คำ แต่ถ้าอยู่ข้างล่างก็เป็นข้างแรม

การใช้วันเวลาตามระบบจันทรคติ อ่านตามลำดับดังนี้

วัน ๒ ๑ ๗ คำ อ่านว่า วันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๓ คำ

วัน ๗ ๑ ๒ คำ อ่านว่า วันเสาร์ เดือนยี่ แรม ๑๑ คำ

๑.๒ คักราชและการเทียบคักราช

คักราช (era) หมายถึง อายุเวลาที่ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยถือเอาเหตุการณ์สำคัญ เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเป็นจุดเริ่มต้น แล้วนับเวลาเป็นปีเรียงตามลำดับติดต่อกันมา การระบุคักราชทำให้รู้บริบทของสังคมในช่วงเวลานั้น แต่เนื่องจากการใช้คักราชที่ต่างกัน ได้แก่ พุทธคักราช คริสต์คักราช มหาคักราช จุลคักราช รัตนโกสินทรศก และฮิจเราะห์คักราช จึงจำเป็นต้องมีการเทียบคักราชเพื่อให้การศึกษาเรื่องราวจาก**หลักฐานทางประวัติศาสตร์**ได้เข้าใจและถูกต้อง

๑. พุทธคักราช (Buddhist Era) ใช้ย่อว่า พ.ศ. (B.E.) เป็นคักราชที่พุทธศาสนิกชนกำหนดขึ้น มีวิธีนับแตกต่างกันเป็น ๒ แบบ คือ

แบบไทย

เป็นการนับปีแบบปีเต็ม โดยเริ่มนับปี
ถัดจากปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ-
ปรินิพพานไปแล้วครบ ๑ ปี เป็น พ.ศ. ๑

แบบลังกา

เป็นการนับปีแบบปีย่าง โดยนับปีที่
พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน
เป็น พ.ศ. ๑

ด้วยเหตุนี้ พุทธคักราชแบบลังกาจึงเร็วกว่าพุทธคักราชแบบไทย ๑ ปี เช่น ถ้าประเทศไทยเป็น พ.ศ. ๒๕๐๐ ประเทศศรีลังกาจะเป็น พ.ศ. ๒๕๐๑

พุทธคักราชเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยพร้อมกับรับพระพุทธศาสนาจากอินเดีย สันนิษฐานว่าคงเริ่มตั้งแต่เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งแคว้นมคธ (พ.ศ. ๒๓๗๑-๓๑๑) ส่งพระเถระเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้

การใช้พุทธศักราชในไทยปรากฏในจารึกทั้งสุโขทัย ล้านนา และล้านช้าง โดยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงประกาศให้ใช้พุทธศักราชเป็นศักราชของชาติไทยอย่างเป็นทางการ แต่ยังคงให้ขึ้นปีใหม่ในวันที่ ๑ เมษายนเช่นเดียวกับรัตนโกสินทรศก ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่มาเป็นวันที่ ๑ มกราคม ตามหลักสากล ประเทศไทยจึงขึ้นปีใหม่ในวันที่ ๑ มกราคม ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เริ่มใน พ.ศ. ๒๔๘๔ นี้ทำให้ พ.ศ. ๒๔๘๓ เหลือจำนวนเดือนเพียง ๙ เดือน คือ จากเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๓

การบอกปีที่ย้อนขึ้นไปก่อนตั้งพุทธศักราช ให้ระบุจำนวนปีและใส่คำว่า ก่อนพุทธศักราช หรือ ก่อน พ.ศ. ประกอบ เช่น ๘๐ ปีก่อนพุทธศักราช หรือ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี ๘๐ ปีก่อน พ.ศ. หรือ ก่อน พ.ศ. ๘๐ ปี

ถ้าเป็นช่วงก่อนพุทธศักราช ให้ระบุช่วงเวลาโดยเอาปีที่ห่างไปจากปัจจุบันมากกว่าไว้ข้างหน้า เช่น ๓,๕๐๐-๒,๕๐๐ ปีก่อน พ.ศ. หรือ ก่อน พ.ศ. ๓,๕๐๐-๒,๕๐๐ ปี

๒. คริสต์ศักราช (Christian Era) เป็นศักราชที่ผู้นับถือคริสต์ศาสนาตั้งขึ้น โดยเริ่มนับตั้งแต่วันที่เชื่อกันว่าเป็นวันสมภพของพระเยซูคริสต์ (Jesus Christ) เป็นต้นมา

คริสต์ศักราช ใช้ย่อว่า ค.ศ. ภาษาอังกฤษใช้ A.D. มาจาก Anno Domini ในภาษาละติน ตรงกับภาษาอังกฤษ in the year of our Lord แปลว่า ปีแห่งพระผู้เป็นเจ้าของเรา

ตามปกติภาษาอังกฤษไม่นิยมใส่ตัวย่อกำกับ ค.ศ. เช่น in ๑๙๗๐ ก็เป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึง ค.ศ. ๑๙๗๐ เว้นแต่ในกรณีที่ต้องการเน้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความสับสน ก็จะใส่ A.D. กำกับไว้หน้าหรือหลังเลข ค.ศ. เช่น ๑๙๗๐ A.D. หรือ A.D. ๑๙๗๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ใช้คำว่า ก่อนคริสต์ศักราช หรือ ก่อน ค.ศ. ประกอบจำนวนปี เช่น ก่อน ค.ศ. ๗๖ ปี หรือ ๗๖ ปีก่อน ค.ศ. ในภาษาอังกฤษใช้ B.C. มาจาก Before Christ ซึ่งแปลว่าก่อนมีพระเยซูคริสต์ เขียนไว้หลังเลข ค.ศ. เช่น ๗๖ B.C. เมื่อตั้ง ค.ศ. ๑ ตรงกับ พ.ศ. ๕๔๔ คริสต์ศักราช จึงน้อยกว่าพุทธศักราช ๕๔๓ ปี ใช้จำนวน ๕๔๓ นี้เป็นเกณฑ์ในการบวกลบเพื่อเปลี่ยนศักราช ระหว่างพุทธศักราชกับคริสต์ศักราช คือ

$$\text{พ.ศ.} = \text{ค.ศ.} + ๕๔๓$$

$$\text{ค.ศ.} = \text{พ.ศ.} - ๕๔๓$$

คริสต์ศักราชเริ่มปีใหม่วันที่ ๑ มกราคม และสิ้นปีวันที่ ๓๑ ธันวาคม เป็นศักราชสากล ใช้กันแพร่หลายทั่วโลก รวมทั้งประเทศที่ไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนา เอกสารภาษาไทยที่เขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สากลนิยมระบุปีเป็นคริสต์ศักราช เพราะสะดวกแก่การเปรียบเทียบ

๓. มหาศักราช (Shaka Era) ใช้ย่อว่า ม.ศ. ผู้ตั้ง คือ พระเจ้ากนิษกะ (Kanishka) กษัตริย์แห่งราชวงศ์กุษาณะ (Kushana) อันเป็นชนชาติที่เข้าไปครอบครองดินแดนอินเดียทางตะวันตกเฉียงเหนือตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๖ เมื่อขึ้นเสวยราชย์แล้ว พระเจ้ากนิษกะได้ตั้งมหาศักราชขึ้นใน พ.ศ. ๖๒๒

ม.ศ. ๑ ตรงกับ พ.ศ. ๖๒๒ มหาศักราชจึงน้อยกว่าพุทธศักราช ๖๒๑ ปี ใช้จำนวน ๖๒๑ นี้เป็นเกณฑ์ในการบวกลบเพื่อเปลี่ยนศักราชระหว่างมหาศักราชกับพุทธศักราช คือ

$$\text{พ.ศ.} = \text{ม.ศ.} + ๖๒๑$$

$$\text{ม.ศ.} = \text{พ.ศ.} - ๖๒๑$$

ไทยไม่ได้รับมหาศักราชจากอินเดียโดยตรง แต่รับจากเขมรซึ่งรับมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง มหาศักราชใช้ในการคำนวณทางโหราศาสตร์ และใช้ระบุเวลาในจารึก ตำนาน โดยเฉพาะที่สร้างขึ้นก่อนสมัยสุโขทัยและสมัยสุโขทัย การระบุมหาศักราชในจารึกและตำนานมักบอกเพียงว่าเป็นศักราชใดหรือศกใด คือปีใด แต่หากมีการระบุปีนักษัตรต่อท้าย เราก็สามารถเทียบศักราชได้โดยใช้ปีนักษัตรเทียบกับเลขศกนั้น

ตัวอย่างเช่น จารึกหลักที่ ๑ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๙-๑๑ มีข้อความกล่าวถึงกำเนิดตัวหนังสือไทยว่า

“...เมื่อก่อนลายสือไทยนี้มี ๑๒๐๕ ศก ปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใครใจ
ในใจแลใส่ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อขุนผู้นั้นใส่ไว้...”

จากตัวอย่างจารึกหลักที่ ๑ ๑๒๐๕ ศก ปีมะแม มีแต่เฉพาะมหาศักราชเท่านั้น ดังนั้นจึงเทียบเปลี่ยน ม.ศ. ๑๒๐๕ เป็น พ.ศ. ได้ $๑๒๐๕ + ๖๒๑ = \text{พ.ศ. } ๑๘๒๖$ ซึ่งอยู่ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จึงสรุปได้ว่า ๑๒๐๕ ศก คือ ม.ศ. ๑๒๐๕

๔. จุลศักราช ใช้ย่อว่า จ.ศ. ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๒ โดยพระเจ้าสุริยวงศา กษัตริย์พม่า จุลศักราช ๑ ตรงกับ พ.ศ. ๑๑๘๒ จุลศักราชจึงน้อยกว่าพุทธศักราช ๑๑๘๑ ปี การเทียบเปลี่ยนจุลศักราชกับพุทธศักราช คือ $\text{พ.ศ.} = \text{จ.ศ.} + ๑๑๘๑$ $\text{จ.ศ.} = \text{พ.ศ.} - ๑๑๘๑$

ไทยใช้จุลศักราชในการคำนวณทางโหราศาสตร์ ใช้บอกปีในจารึก ตำนาน จดหมายเหตุ พระราชพงศาวดาร และเอกสารราชการ จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงเลิกใช้และใช้รัตนโกสินทรศกแทน การบอกจุลศักราชมักบอกปีนักษัตรควบคู่กันไป และนิยมบอกด้วยว่าเป็นศักราชที่ลงท้ายด้วยเลขอะไร คือ

ลงท้ายด้วย	เรียกว่า
๑	เอกศก
๒	โทศก
๓	ตรีศก
๔	จัตวาศก
๕	เบญจศก

ลงท้ายด้วย	เรียกว่า
๖	ฉศก
๗	สप्तศก
๘	อัฏศก
๙	นพศก
๑๐	สัมฤทธิศก

๕. รัตนโกสินทรศก ใช้ย่อว่า ร.ศ. เป็นศักราชที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ โดยให้นับปีที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๓๒๕ เป็น ร.ศ. ๑ และให้เริ่มใช้ศักราชนี้ในราชการตั้งแต่

วันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒) โดยให้นับเดือนเมษายนเป็นเดือนแรกของปี เดือนมีนาคมเป็นเดือนสุดท้ายของปี รัตนโกสินทรศกจึงขึ้นปีใหม่ในวันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๒๕ รัตนโกสินทรศกจึงน้อยกว่าพุทธศักราช ๒๓๒๕ ปี การเทียบเปลี่ยน รัตนโกสินทรศกกับพุทธศักราช คือ พ.ศ. = ร.ศ. + ๒๓๒๕ ร.ศ. = พ.ศ. - ๒๓๒๕

ไทยใช้รัตนโกสินทรศกมาถึง ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงประกาศให้เลิกใช้รัตนโกสินทรศก เปลี่ยนเป็นพุทธศักราชแทนแต่ยังคงให้ขึ้นปีใหม่ในวันที่ ๑ เมษายนเหมือนเดิม จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ มกราคม

๖. ฮิจเราะห์ศักราช คำว่า ฮิจเราะห์ (Hijrah) มาจากภาษาอาหรับ แปลว่า การอพยพ ฮิจเราะห์ศักราช ใช้ย่อว่า ฮ.ศ. เป็นศักราชของผู้นับถือศาสนาอิสลาม นับตั้งแต่ต้นปีมุฮัมมัด ศาสดาของศาสนาอิสลามเริ่มอพยพพวงมูสลิมออกจากนครมักกะฮ์ไปยังเมืองมะดีนะฮ์ ใน ค.ศ. ๖๒๒ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๑๑๖๕

การนับเดือนในฮิจเราะห์ศักราช เป็นการนับทางจันทรคติ คือ ถือเอาการโคจรของดวงจันทร์เป็นหลัก เดือนหนึ่งจึงมี ๒๙ วันบ้าง ๓๐ วันบ้าง รวมทั้งปีได้ ๓๕๔ วัน และไม่มีการเพิ่มอธิกมาส อย่างการนับเดือนไทย ปีหนึ่ง ๆ ของศักราชนี้จึงน้อยกว่าศักราชอื่น ๆ โดยทุก ๆ ๓๒ ปีครั้ง ฮิจเราะห์ศักราชจะคลาดเคลื่อนจากศักราชอื่นไป ๑ ปี ทำให้การเทียบเปลี่ยนศักราชทำได้ยาก เพราะจำนวนที่ใช้เป็นเกณฑ์บวกกลับไม่ตายตัว

ในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๓) การเปลี่ยนศักราชระหว่างฮิจเราะห์ศักราชกับพุทธศักราช ให้นำ ๑๑๒๒ มาบวกหรือลบ ไม่ใช่ นำ ๑๑๖๕ มาบวกหรือลบ เช่น พุทธศักราช ๒๕๕๐ ตรงกับฮิจเราะห์ศักราช ๑๔๒๘ (มาจาก ๒๕๕๐ - ๑๑๒๒ = ๑๔๒๘) การตรวจสอบว่าปีนี้ตรงกับฮิจเราะห์ศักราช ไดให้ดูประกาศของสำนักจุฬาราชมนตรี ซึ่งจะระบุ ฮ.ศ. เทียบกับ พ.ศ. ไว้เสมอ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนร่วมกันอภิปรายหน้าห้องเรียนเพื่อแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันว่า การนับเวลาและการเทียบศักราชมีประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไร สรุปแล้วบันทึกผลเป็นแผนที่ความคิด

๒. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทย

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทยแบ่งกว้าง ๆ เป็น ๒ สมัย คือ

๑. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistory) เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่มีการใช้ตัวอักษรบันทึกบอกเล่าเรื่องราว การศึกษาเรื่องราว **สมัยก่อนประวัติศาสตร์** ต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีเป็นหลัก

๒. สมัยประวัติศาสตร์ (History) เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ในสังคมมีการใช้ตัวอักษรบันทึกบอกเล่าเรื่องราว ทั้งนี้การมีตัวอักษรใช้ในแต่ละสังคมเกิดขึ้นไม่พร้อมกัน ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของสังคมนั้น ๆ การศึกษาเรื่องราว**สมัยประวัติศาสตร์**จึงใช้หลักฐานที่ได้จากการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก และใช้หลักฐานทางโบราณคดีเป็นส่วนประกอบ

เรื่องน่ารู้

สมัยก่อนประวัติศาสตร์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Protohistoric Period) เป็นการกำหนดช่วงเวลาที่อยู่ระหว่างสมัยก่อนประวัติศาสตร์กับสมัยประวัติศาสตร์ของชุมชนที่มีตัวอักษรใช้แล้ว แต่ยังไม่สามารถอ่านหรือถอดความเรื่องราวต่าง ๆ ได้ หรือยังไม่แน่ใจว่าสังคมนั้นมีอักษรใช้แล้วหรือไม่ แต่มีสังคมอื่นที่มีตัวอักษรใช้แล้วกล่าวถึงหรือบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสังคมนี้ และมีหลักฐานทางโบราณคดีสนับสนุนให้ทราบว่าเป็นสังคมเดียวกัน ทำให้การแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์แบ่งได้เป็น ๓ สมัย คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistory) สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Protohistory) และสมัยประวัติศาสตร์ (History)

๒.๑ สมัยก่อนประวัติศาสตร์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์แบ่งเป็น ๒ ยุค คือ ยุคหินกับยุคโลหะ แต่ละยุคแบ่งเป็นยุคย่อยได้ดังนี้

๑. ยุคหิน (Stone Age) แบ่งเป็น ๓ ยุคย่อย ได้แก่

๑) ยุคหินเก่า (Paleolithic Period หรือ Old Stone Age) ระหว่างประมาณ ๕๐๐,๐๐๐–๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ยุคนี้ใช้เครื่องมือหินกะเทาะที่ทำหยาบ ๆ อาศัยอยู่ตามถ้ำและเพิงผาล่าสัตว์ จับปลา เก็บพืชผักผลไม้เป็นอาหาร ยังไม่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง นับเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

๒) ยุคหินกลาง (Mesolithic Period หรือ Middle Stone Age) ระหว่างประมาณ ๑๐,๐๐๐–๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ยุคนี้ใช้เครื่องมือหินกะเทาะที่ทำประณีตขึ้นและมีขนาดเล็กลง ยังคงล่าสัตว์ เก็บพืชผักผลไม้ตามป่า

๓) ยุคหินใหม่ (Neolithic Period หรือ New Stone Age) ระหว่างประมาณ ๖,๐๐๐–๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ยุคนี้ใช้เครื่องมือหินขัด พัฒนาการที่สำคัญที่สุดในยุคนี้ ได้แก่ รู้จักเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำเครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า ทำเครื่องจักสาน สามารถตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีผู้ปกครอง มีการจัดพิธีศพ มีการค้าขายแลกเปลี่ยนและติดต่อกับชุมชนอื่น

๒. ยุคโลหะ (Metal Age) แบ่งเป็น ๒ ยุคย่อย ได้แก่

๑) ยุคสำริด (Bronze Age) ระหว่างประมาณ ๔,๐๐๐–๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ยุคนี้รู้จักทำเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับด้วยสำริด ซึ่งเป็นโลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุก นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาเทคนิคการทอผ้าและการทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นสังคมเกษตรกรรมชุมชนขยายใหญ่ขึ้น

๒) ยุคเหล็ก (Iron Age) ระหว่างประมาณ ๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ยุคนี้รู้จักถลุงเหล็กและนำมาหล่อหรือตีเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนมาก เพราะเหล็กเป็นโลหะที่ต้องใช้ความร้อนสูงในการหลอมละลาย สังคมยุคนี้เป็นสังคมเกษตรกรรมขนาดใหญ่ และกลายเป็นเมือง

๒.๒ สมัยประวัติศาสตร์

การแบ่งสมัยประวัติศาสตร์ของไทย คือ การกำหนดช่วงเวลาเพื่อให้เข้าใจเรื่องราวหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในดินแดนไทย โดยทั่วไปการกำหนดช่วงเวลาที่เริ่มต้นและสิ้นสุดของช่วงสมัยใดสมัยหนึ่ง มักจะอ้างอิงเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือเป็นจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์ เช่น การขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์องค์ใดองค์หนึ่ง จนถึงปีที่เสด็จสวรรคตหรือสิ้นอำนาจ หรือแบ่งตามศูนย์กลางอำนาจการปกครอง

สมัยประวัติศาสตร์ไทยแบ่งเป็นสมัยย่อย ๆ ได้หลายแบบ เช่น

๑. แบ่งตามราชธานี การแบ่งแบบนี้นำชื่อราชธานีของไทย ได้แก่ กรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร) มาเป็นชื่อสมัย เริ่มตั้งแต่เวลาของรัชที่มีมาก่อนสุโขทัยให้เป็นสมัยก่อนสุโขทัย ดังนี้

- สมัยก่อนสุโขทัย (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-พุทธศตวรรษที่ ๑๘)
- สมัยสุโขทัย พ.ศ. ๑๗๙๒-๒๐๐๖
- สมัยอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐
- สมัยธนบุรี พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕
- สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๒๕-ปัจจุบัน

๒. แบ่งตามราชวงศ์ เฉพาะในสมัยอยุธยา แบ่งสมัยตามราชวงศ์ได้ดังนี้

- สมัยราชวงศ์อู่ทอง พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๑๓ และ พ.ศ. ๑๙๓๑-๑๙๕๒
- สมัยราชวงศ์สุพรรณภูมิ พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๓๑ และ พ.ศ. ๑๙๕๒-๒๑๑๒
- สมัยราชวงศ์สุโขทัย พ.ศ. ๒๑๑๒-๒๑๗๒
- สมัยราชวงศ์ปราสาททอง พ.ศ. ๒๑๗๒-๒๒๓๑
- สมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง พ.ศ. ๒๒๓๑-๒๓๑๐

๓. แบ่งตามพระนามพระมหากษัตริย์ โดยใช้ช่วงเวลาตั้งแต่ขึ้นครองราชย์ไปจนถึงสวรรคตหรือหมดอำนาจลง เช่น

- สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พ.ศ. ๑๘๒๒-๑๘๔๑
- สมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) พ.ศ. ๑๘๙๐-๑๙๑๑
- สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑
- สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑

๔. แบ่งตามพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง เช่น สมัยอยุธยาอาจแบ่งตามพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองได้เป็น ๓ ระยะ คือ

- สมัยอยุธยาตอนต้น พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๙๑ ตั้งแต่ก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าสามพระยาที่มีการปกครองแบบกระจายอำนาจ
- สมัยอยุธยาตอนกลาง พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๒๓๑ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถปฏิรูปการปกครองเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง จนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
- สมัยอยุธยาตอนปลาย พ.ศ. ๒๒๓๑-๒๓๑๐ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเพทราชาจนถึงการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์อาจแบ่งได้เป็น ๓ ระยะ คือ

- สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ ๑-รัชกาลที่ ๓
- สมัยรัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ รัชกาลที่ ๔-พ.ศ. ๒๔๗๕
- สมัยรัตนโกสินทร์ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕-ปัจจุบัน

๕. แบ่งตามลักษณะการปกครอง เช่น สมัยรัตนโกสินทร์อาจแบ่งย่อยตามลักษณะการปกครองเป็น ๒ สมัยย่อย คือ

- สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๔๗๕
- สมัยประชาธิปไตย พ.ศ. ๒๔๗๕-ปัจจุบัน

๖. แบ่งตามสมัยของรัฐบาล สมัยรัตนโกสินทร์ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา มีการแบ่งสมัยตามรัฐบาลที่บริหารประเทศ เช่น

- สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
- สมัยรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนจับคู่กับเพื่อนศึกษาหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ๓-๔ เล่ม อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันหน้าห้องเรียนว่า ผู้เขียนแบ่งสมัยย่อย ๆ เป็นยุคสมัยใดบ้าง และการแบ่งยุคสมัยนั้นมีประโยชน์ต่อการศึกษาเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างไร จากนั้นสรุปและนำผลงานมาจัดป้ายนิเทศหน้าห้องเรียน

๓. หลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ (historical sources) คือ ร่องรอยการกระทำของมนุษย์หรือ ร่องรอยของอดีต ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ เนื่องจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ในการดำเนินชีวิต ทำให้ทราบถึงลักษณะของสภาพสังคม วัฒนธรรม ความคิดของมนุษย์ในแต่ละช่วงเวลา โดยนักประวัติศาสตร์ได้นำหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาศึกษา วิเคราะห์ ตีความข้อมูลที่ได้ และตรวจสอบความถูกต้องของเรื่องราวเหตุการณ์นั้น ๆ

๓.๑ ประเภทของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์จำแนกได้หลายลักษณะขึ้นกับเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น เช่น

๑. จำแนกตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) **หลักฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์** คือ ร่องรอยการกระทำของมนุษย์ตั้งแต่สมัยที่ชุมชนนั้นยังไม่มีตัวอักษรใช้ เช่น โครงกระดูกมนุษย์ ซากกระดูกสัตว์ เมล็ดพืช เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

พระราชพงศาวดาร

เป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร

๒) **หลักฐานสมัยประวัติศาสตร์** คือ ร่องรอยการกระทำของมนุษย์ในสมัยที่ชุมชนนั้นรู้จักใช้ตัวอักษรแล้ว หลักฐานประเภทนี้มีทั้งสิ่งที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น จารึก ตำนาน พระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุ และสิ่งที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น รูปเคารพ ร่องรอยของเมือง คูเมือง ศาสนสถาน รวมทั้งหลักฐานอื่น ๆ เช่น คำลัษณ์ภาษา คำบอกเล่า สโตนัทช์

๒. จำแนกตามลักษณะ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) **หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร (written sources)** คือ หลักฐานจำพวกคำจารึกในแผ่นศิลา แผ่นโลหะ ใบลาน หรือวัสดุอื่น รวมถึงตัวเขียนตัวพิมพ์ในแผ่นกระดาษหรือวัสดุอื่นเป็นหลักฐานที่สร้างขึ้นในสมัยประวัติศาสตร์ เช่น จารึก ตำนาน พระราชพงศาวดาร หนังสือพิมพ์ หนังสือประวัติศาสตร์

๒) **หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (unwritten sources)** คือ หลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปกรรม คำบอกเล่า ฯลฯ ทั้งของสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์

๓. จำแนกตามความสำคัญ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) **หลักฐานชั้นต้น (primary sources)** คือ หลักฐานที่บันทึกไว้โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์หรือรู้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเอง รวมทั้งโบราณวัตถุโบราณสถานที่สร้างขึ้น

ในยุคสมัยนั้น การนำหลักฐานชั้นต้น เช่น จารึกบนแผ่นศิลา ตำนานที่จารึกไว้ในใบลานมาพิมพ์เป็นตัวพิมพ์ในกระดาษโดยคงข้อความเดิมไว้ ถือว่าสิ่งพิมพ์นี้เป็นหลักฐานชั้นต้นด้วย เพราะยังคงให้ข้อมูลเหมือนหลักฐานชั้นเดิมทุกประการ

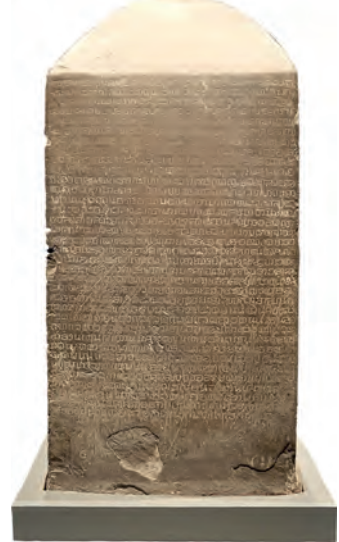
๒) **หลักฐานชั้นรอง (secondary sources)** คือ หลักฐานที่ผู้บันทึกหรือรวบรวมเหตุการณ์มาจากคำบอกเล่าหรือข้อเขียนของผู้อื่นอีกต่อหนึ่ง

การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้นนำมาตีความ วิเคราะห์ แล้วเขียนเป็นบทความหรือหนังสือประวัติศาสตร์ บทความหรือหนังสือนี้ถือว่าเป็นหลักฐานชั้นรองเพราะผู้เขียนไม่ได้เกี่ยวข้องหรือรู้เห็นเหตุการณ์โดยตรง

๓.๒ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

๑. **หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร** หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทยประเภทหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีจำนวนมากและมีหลายประเภท ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาและเขียนประวัติศาสตร์จึงนิยมใช้หลักฐานประเภทนี้มากที่สุด หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่

๑) **จารึก** เป็นหลักฐานประเภทที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทย เป็นการบันทึกเรื่องราวไว้บนวัสดุที่มีความคงทนถาวร เช่น แผ่นศิลา โลหะ จึงไม่สูญสลายไปตามกาลเวลาโดยง่าย และข้อความที่ถูกบันทึกไว้ก็คงเดิมไม่มีการแก้ไขต่อเติมโดยคนรุ่นหลัง นับเป็นหลักฐานชั้นต้น นักประวัติศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับหลักฐานประเภทนี้มาก จารึกที่พบในประเทศไทยมีมากกว่า ๕๐๐ ชิ้น พบในบริเวณที่เป็นที่ตั้งของรัฐหรือเมืองโบราณ ใช้อักษรและภาษาที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัย จารึกที่เก่าแก่ที่สุดใช้อักษรปัลลวะ ยุคต่อ ๆ มาใช้อักษรขอมโบราณ อักษรมอญโบราณ อักษรธรรม อักษรไทย การอ่านจารึกจะต้องอาศัยนักอ่านจารึกที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านนี้

จารึกหลักที่ ๑

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

จารึกส่วนใหญ่เป็นจารึกที่เกี่ยวกับการให้ความอุปถัมภ์ศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ การเกิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล ประกาศของทางการ ทำสัตย์ปฏิญาณต่อกัน ซึ่งมีไม่มากนัก

๒) **ตำนาน** เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งมีที่มาจากการบอกเล่าสืบต่อกันมานานแล้ว จึงรวบรวมเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง ด้วยเหตุที่มาจากเรื่องเล่าจึงมีนิทาน นิยาย เรื่องเหลือเชื่อปะปนเข้ามามาก เมื่อนำมาใช้จะต้องพยายามแยกแยะเอาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ออกมา ตำนานมีในท้องถิ่นทั่วทุกภาคของประเทศไทย นิยมจารลงในใบลานและคัดลอกกัน

ต่อ ๆ มา ฉบับที่คัดลอกหลัง ๆ อาจ
จะผิดเพี้ยนไปจากของเดิมมากขึ้นเรื่อย ๆ
เรื่องราวในตำนานเป็นเรื่องราวของ
ศาสนาพุทธ ปุชนิยัตถุ ปุชนิยสถาน
เช่น ตำนานมูลศาสนา ชินกาลมาลีปกรณ์
ตำนานพระแก้วมรกต ตำนานพระธาตุ
และเรื่องราวกำเนิดบ้านเมือง บรรพบุรุษ
ราชวงศ์ ซึ่งมักจะแทรกเรื่องราวและ
อิทธิพลของศาสนาพุทธเข้าไว้ด้วย เช่น
ตำนานสิงหนวัติ ตำนานพื้นเมือง
เชียงใหม่ จามเทวีวงศ์

ตำนานพระแก้วมรกต

๓) พระราชพงศาวดาร เป็นบันทึก
เรื่องราวเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ตามลำดับ
เหตุการณ์ การเขียนพระราชพงศาวดารเกิดขึ้น
ในสมัยอยุธยาและสืบทอดต่อมาถึงสมัย
รัตนโกสินทร์ ธรรมเนียมการเขียนพระราช-
พงศาวดารจะนำพระราชพงศาวดารเก่ามา
ตรวจสอบแก้ไขและเติมเรื่องราวใหม่เข้าไป
เรียกว่า การชำระพระราชพงศาวดาร ทำให้มี
พระราชพงศาวดารหลายฉบับ โดยที่ฉบับหลัง ๆ
มักมีข้อมูลบางส่วนแตกต่างไปจากต้นฉบับเดิม

ตัวอย่างพระราชพงศาวดารที่มีเนื้อหา
เกี่ยวกับสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่เขียนหรือชำระในสมัยรัชกาลที่ ๑ เช่น
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงษ์ (จาด) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา
ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ พระราชพงศาวดาร
กรุงสยามฉบับบริติชมิวเซียม และที่ชำระในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่
พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา

พระราชพงศาวดารที่มีเฉพาะเรื่องราวของกรุงรัตนโกสินทร์ที่สำคัญ ได้แก่ พระราช-
พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑-๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ
ให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์เป็นผู้เขียน

การที่พระราชพงศาวดารมีจุดเน้นอยู่ที่พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ จึงแทบ
จะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวของประชาชนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ถือเป็นหลักฐานสำคัญ
ในการศึกษาประวัติศาสตร์ราชวงศ์ไทยสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์

พระราชพงศาวดารฉบับแรก ๆ ที่เหลือ
มาถึงปัจจุบันค่อนข้างสมบูรณ์และนักประวัติ-
ศาสตร์ยอมรับ คือ **พระราชพงศาวดารกรุงเก่า
ฉบับหลวงประเสริฐฯ** เขียนในสมัยสมเด็จพระ-
นารายณ์มหาราช กล่าวถึงเรื่องราวตั้งแต่ก่อตั้ง
กรุงศรีอยุธยาจนเหตุการณ์ที่สมเด็จพระ-
นเรศวรมหาราชยกทัพไปถึงพม่าใน พ.ศ. ๒๑๓๔
พระราชพงศาวดารฉบับนี้ พระยาปริยัติธรรม
ธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) เมื่อครั้งยังเป็น
หลวงประเสริฐอักษรนิติ์เป็นผู้พบ จึงนำนาม
ของท่านมาตั้งชื่อพระราชพงศาวดารเพื่อเป็นเกียรติ

๔) จดหมายเหตุ เป็นบันทึกคล้ายกับพระราชพงศาวดาร แต่จะบันทึกครั้งละเหตุการณ์เดียวและเป็นบันทึกร่วมสมัย คือ ผู้จดบันทึกจดเรื่องราวนั้นในวันที่เกิดเหตุการณ์หรือวันถัดมาที่ใกล้เคียงกัน จึงให้ความถูกต้องในเรื่องของเวลา และถือเป็นหลักฐานชั้นต้น

จดหมายเหตุแบ่งเป็นหลายประเภท เช่น

- จดหมายเหตุของหลวง บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ เช่น จดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๑ เรื่องกระบวนแห่พระทรายครั้งรัชกาลสมเด็จพระบรมโกศ จดหมายเหตุเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต

- จดหมายเหตุโทร บันทึกเหตุการณ์สำคัญเป็นรายวันตามลำดับทั้งปี วันใดไม่มีเหตุการณ์สำคัญก็จะปล่อยที่บันทึกว่างไว้ หลักฐานประเภทนี้จะบอกแต่เพียงว่าเกิดอะไรขึ้นและเกิดขึ้นเมื่อไรเท่านั้น ไม่บอกรายละเอียดของเหตุการณ์

- จดหมายเหตุของชาวต่างชาติ เป็นบันทึกของชาวต่างชาติที่เข้ามาติดต่อกับไทยในสมัยต่าง ๆ เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศไทยในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่สำคัญ เช่น จดหมายเหตุของจีน ที่กล่าวถึงประเทศเขินหรือสยาม เช่น หยวนสื่อ หรือประวัติศาสตร์ราชวงศ์หยวน หมิงสื่อ หรือประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิง ประจำรัชกาลจักรพรรดิหมิงแต่ละรัชกาล และจดหมายเหตุของชาวตะวันตกที่เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาในสมัยอยุธยา เช่น จดหมายเหตุของโยสต์ สเคาเติน จดหมายเหตุวันวลิต จดหมายเหตุลาลูแบร์

จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๓

เรื่องน่ารู้

จดหมายเหตุของชาวต่างชาติ

ตัวอย่างจดหมายเหตุของชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา มักให้ข้อมูลเกี่ยวกับการค้าของชาติตน และบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอยุธยา การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของอยุธยา เช่น

- จดหมายเหตุของโยสต์ สเคาเติน เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๙ ผู้เขียนคือ โยสต์ สเคาเติน (Joost Schouten) ผู้จัดการบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมและสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง
- จดหมายเหตุวันวลิต เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๓ โดยเยเรเมียส ฟาน ฟลิต หรือวันวลิต (Jeremias Van Vliet) เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เป็นผู้ช่วยของโยสต์ สเคาเติน ต่อมาเมื่อสเคาเตินพ้นจากตำแหน่ง ก็ได้เลื่อนเป็นผู้จัดการบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาแทน
- จดหมายเหตุลาลูแบร์ เขียนโดย ซิมง เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de La Loubère) ราชทูตฝรั่งเศส ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ส่งเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๕) เอกสารราชการที่เป็นเรื่อง การปกครอง เป็นเอกสารเกี่ยวกับการบริหารราชการด้านการปกครองที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบันและเก็บรวบรวมไว้ที่แผนกตัวเขียนและจารึกหอสมุดแห่งชาติ กับที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติมีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมา หลักฐานประเภทนี้จัดเป็นหลักฐานชั้นต้น

ตัวอย่างเอกสารราชการที่เป็นเรื่องการปกครอง เช่น

- ใบบอก คือ รายงานจากหัวเมืองมายังส่วนกลาง
- สารตรา คือ หนังสือของเสนาบดีไปถึงเจ้าเมือง
- ศุภอักษร คือ หนังสือจากเจ้าเมืองประเทศราช
- หนังสือราชการระหว่างกระทรวง กรม กองต่าง ๆ
- รายงานการประชุม

๖) บันทึกของบุคคลและจดหมายส่วนตัว บันทึกของบุคคลเป็นบันทึกเหตุการณ์ในอดีตที่ผู้บันทึกมีส่วนเกี่ยวข้องหรือร่วมอยู่ในเหตุการณ์ด้วย จึงเป็นหลักฐานชั้นต้น เช่น พระนิพนธ์ ความทรงจำ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เล่าพระประวัติของพระองค์ผสมกับเหตุการณ์บ้านเมือง บันทึกพระยาทรงสุรเดช เป็นเรื่องราวทางการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

จดหมายส่วนตัวเป็นหลักฐานชั้นต้นเช่นเดียวกับจดหมายส่วนตัวของบุคคลสำคัญ ทำให้รู้จักอรรถาธิบายของผู้เขียน และอาจทำให้ทราบนโยบายหรือเบื้องหลังของเหตุการณ์ และเนื่องจากจดหมายเป็นการสื่อสารส่วนตัว ผู้เขียนจึงมักแสดงอารมณ์และความรู้สึกที่แท้จริงออกมาซึ่งจะหาได้ยากในหลักฐานประเภทอื่น จดหมายส่วนตัวที่พิมพ์แล้วและอ่านกันอย่างกว้างขวาง เช่น ไกลบ้าน พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานมายังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตร์มงคล เล่าถึงความทุกข์สุขส่วนพระองค์ สิ่งที่ทอดพระเนตร และเหตุการณ์ต่าง ๆ เมื่อเสด็จประพาสยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๔๙ และสารสนสมเด็จ เป็นจดหมายโต้ตอบระหว่างสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งให้ความรู้หลากหลายสาขาวิทยาการ

ความทรงจำ พระนิพนธ์ของ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

๗) ชีวิตประวัติ เป็นหนังสือที่เล่าถึงประวัติชีวิตและผลงานของบุคคล ตลอดจนเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของบุคคลนั้น มีทั้งที่พิมพ์แจกในงานศพหรือแจกในวาระสำคัญของชีวิต เช่น ครบรอบวันเกิดอายุครบ ๕ รอบ และพิมพ์เป็นเล่มออกจำหน่ายเหมือนหนังสือทั่วไป

๘) กฎหมาย เป็นหลักฐานชั้นต้นที่ช่วยให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนต่อรัฐ และระหว่างพลเมืองด้วยกันเอง ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ดังกล่าว รวมทั้งสภาพสังคมที่เป็นอยู่ขณะนั้น กฎหมายสำคัญ ๆ ที่ใช้อ้างอิงบ่อยในงานเขียนประวัติศาสตร์ ได้แก่ มังรายศาสตร์ของพระยามังรายแห่งอาณาจักรล้านนา พระธรรมศาสตร์ พระราชศาสตร์ กฎหมายตราสามดวง และรัฐธรรมนูญ

กฎหมายตราสามดวงและรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทยเป็นหลักฐานชั้นต้น
ที่ใช้อ้างอิงในงานเขียนประวัติศาสตร์
เกี่ยวกับการเมืองการปกครองของไทย

๙) วรรณกรรม แม้วรรณกรรมจะเป็นเรื่องราวที่ผู้แต่งจินตนาการขึ้น แต่ก็อาจแทรกข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไว้ เช่น ลิลิตยวนพ่าย นำเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาผูกเป็นเรื่องราว วรรณกรรมประเภทนิราศ เช่น นิราศภูเขาทอง ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ ความเป็นอยู่ของผู้คน สภาพบ้านเมือง เส้นทางคมนาคมในอดีต

๑๐) หนังสือพิมพ์ วารสาร และนิตยสาร ส่วนที่เขียนหรือบันทึกโดยผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ถือเป็นหลักฐานชั้นต้น แต่ถ้าฟังจากผู้อื่นหรือค้นคว้าจากหลักฐานอื่นมาเขียนถือเป็นหลักฐานชั้นรอง หลักฐานประเภทนี้ให้ข้อมูลใหม่ ๆ แนวคิดใหม่ หรือการตีความในแง่มุมใหม่ นอกจากนี้ หลักฐานประเภทนี้ยังให้ข้อมูลครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การต่างประเทศ สังคม ศิลปวัฒนธรรม และด้านอื่น ๆ จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์เป็นอย่างมาก ตัวอย่างวารสาร นิตยสารทางด้านประวัติศาสตร์ เช่น ศิลปวัฒนธรรม

๑๑) หนังสือประวัติศาสตร์ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ หนังสือประวัติศาสตร์ คือ งานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์หรือนักวิชาการอื่น ๆ เขียนขึ้น การเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่แบบตะวันตกที่มีลักษณะเป็นวิชาการเริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา วิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์ (thesis) คือ งานค้นคว้าวิจัยของนักศึกษามหาวิทยาลัย

ระดับปริญญาโทขึ้นไป ผู้ที่เรียนวิชาเอกประวัติศาสตร์ต้องทำวิทยานิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ งานวิจัยทางประวัติศาสตร์ คือ งานศึกษาค้นคว้าเพื่อแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ของ นักวิชาการ หนังสือประวัติศาสตร์ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยทางประวัติศาสตร์จัดเป็นหลักฐาน ชันรอง จะต้องอ้างอิงหลักฐานชั้นต้นจำนวนมากและแสดงรายชื่อไว้ในบรรณานุกรมด้วย ทำให้ สะดวกแก่ผู้อ่านที่จะไปศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลเหล่านั้น

๑๒) เว็บไซต์ ปัจจุบันมีเว็บไซต์หลายเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ แต่ต้องเลือก เว็บไซต์ที่บุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่น่าเชื่อถือเป็นผู้จัดทำ เช่น หากต้องการทราบรายนาม คณะรัฐมนตรีสมัยต่าง ๆ ประวัติย่อของนายกรัฐมนตรีไทย อาจค้นได้จากเว็บไซต์ <https://www.soc.go.th> ของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี หากต้องการข้อมูลเกี่ยวกับมานุษยวิทยาและ โบราณคดี สามารถค้นได้จากเว็บไซต์ <https://www.soc.or.th/portal/> ซึ่งเป็นของศูนย์มานุษยวิทยา สิริธร (องค์การมหาชน)

๒. **หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร** หลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยที่ไม่เป็นลายลักษณ์ อักษรแบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ หลักฐานทางโบราณคดี หลักฐานทางด้านศิลปกรรม หลักฐาน ทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และเพลงพื้นบ้าน หลักฐานประเภทคำบอกเล่า และหลักฐานประเภท โสทัดทัศน์

๑) **หลักฐานทางโบราณคดี (archaeological sources)** คือ ร่องรอยที่เป็นวัตถุที่ เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในอดีต เป็นสิ่งที่มนุษย์โบราณสร้างไว้หรือทิ้งไว้ นักโบราณคดี (archaeologist) เป็นผู้สำรวจขุดค้นหลักฐานประเภทนี้มาวิเคราะห์ ตีความเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต นักประวัติศาสตร์ จะนำผลการศึกษานักโบราณคดีไปใช้ประโยชน์อีกต่อหนึ่ง หลักฐานทางโบราณคดี แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) **หลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อน ประวัติศาสตร์** ในประเทศไทยมีการค้นพบแหล่ง โบราณคดีที่มีหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อน ประวัติศาสตร์หลายแห่ง ตัวอย่างเช่น แหล่งโบราณคดี ถ้ำผีหรือถ้ำผีแมน ในเขตวนอุทยานถ้ำลอด อำเภอ ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี แหล่ง โบราณคดีบ้านนาดี อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และแหล่งโบราณคดีถ้ำเปื่องแบบ อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หม้อสามขา พบที่บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี

เบ้าดินเผา ยุคสำริดใช้ใส่สำริดที่หลอมเหลว
แหล่งแม่พิมพ์ พบที่บ้านนาดี จังหวัดอุดรธานี

หินทุบเปลือกไม้เพื่อทำผ้า มีอายุประมาณ
๕,๐๐๐-๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว
พบที่ถ้ำเบ็ญจแบบ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

(๒) หลักฐานทางโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ตัวอย่างแหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เช่น เมืองโบราณพงตึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี เมืองอู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองสทิงพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ตะเกียงโรมันสำริด พบที่เมืองโบราณพงตึก
จังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันอยู่ที่
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

ประติมากรรมดินเผารูปพระภิกษุอุ้มบาตร
พบที่เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันอยู่ที่
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

๒) หลักฐานทางด้านศิลปกรรม ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม หลักฐานประเภทนี้ศึกษาได้ทั้งในแง่โบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องอาศัยความรู้จากนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ศิลปะประกอบด้วย จึงจะเข้าใจข้อมูลจากหลักฐานประเภทนี้ได้ดีขึ้น

การสร้างสรรคศิลปกรรมได้แรงบันดาลใจมาจากความเชื่อทางศาสนาที่สำคัญ คือ พระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ตัวอย่างหลักฐานทางด้านศิลปกรรม เช่น

พระบรมธาตุไชยา อำเภอไชยา
จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นสถาปัตยกรรม
ศิลปะศรีวิชัย พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

พระพุทธรชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
เป็นประติมากรรมศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐

สุวรรณสามชาดก (๒๔๙๔) เป็นจิตรกรรมฝาผนังที่คัดลอกจากตำหนักพระพุทโธมหาราช
วัดพุทไธสวรรย์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) **หลักฐานทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และเพลงพื้นบ้าน** เป็นศิลปะที่ถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา จากอดีต นักประวัติศาสตร์จะต้องอาศัยการตีความของผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้าน เหล่านี้ก่อนจึงจะนำมาใช้ประโยชน์ได้

๔) **หลักฐานประเภทคำบอกเล่า** เป็นหลักฐานที่ถ่ายทอดด้วยคำพูดสืบต่อกันมา เช่น นิทาน สุภาษิต ปริศนาคำทาย ขนบธรรมเนียม ชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญ ประวัติสถานที่ เรื่องราวของเหตุการณ์ หลักฐานประเภทคำบอกเล่ามักเปลี่ยนแปลงไปตามผู้เล่าและเวลา จึงต้องใช้ประกอบกับข้อมูลจากหลักฐานประเภทอื่น การหาข้อมูลประเภทนี้ทำได้โดยการสัมภาษณ์และ บันทึกรายการข้อมูลอย่างเป็นระบบ การสัมภาษณ์ทำให้ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสซักถามผู้ให้สัมภาษณ์ใน แง่มุมต่าง ๆ จึงอาจได้ข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งมากกว่าที่พบในหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องอาศัยการตรวจสอบกับข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติม เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์ อาจแสดงทัศนคติส่วนตัวลงไป และทำให้ข้อมูลเกิดความคลาดเคลื่อน

๕) **หลักฐานประเภทสื่อทัศน** ได้แก่ ภาพถ่าย ฟิล์มสไลด์ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุทัศน์ ภาพยนตร์ แผนที่ แผนที่ แผ่นผัง โปสเตอร์ ไมโครฟิล์ม สื่อคอมพิวเตอร์ หลักฐานประเภทนี้ถ้าเป็นของ ทางราชการ เรียกว่า เอกสารทัศนทัศน์ จดหมายเหตุซึ่งเก็บรักษาและให้บริการที่หอจดหมายเหตุ แห่งชาติในบริเวณหอสมุดแห่งชาติ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มรวบรวมชื่อตัวอย่างหลักฐานที่เป็น ลายลักษณ์อักษรและที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แล้วนำเสนอผลงานหน้าห้องเรียน พร้อมทั้ง ร่วมกันวิเคราะห์และอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ว่าหลักฐานนั้น ๆ บอกเรื่องราวอะไรบ้าง สรุปและบันทึกผล

๔. วิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นวิธีการสืบค้นเรื่องราวในอดีตอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญในเรื่องการตรวจสอบหลักฐาน การประเมินความน่าเชื่อถือและคุณค่าของหลักฐาน รวมทั้ง การวิเคราะห์ตีความข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่บนพื้นฐานความ เป็นเหตุเป็นผล

วิธีการที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ๕ ขั้นตอน คือ

๑. **การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษา** เป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะ ตัดสินใจว่าจะศึกษาค้นคว้าเรื่องอะไร โดยพิจารณาว่าต้องการศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราว ที่เกิดขึ้นที่ไหน เป็นเรื่องราวของใคร หรือมีใครเกี่ยวข้องบ้าง เหตุการณ์หรือเรื่องราวเกิดขึ้นเมื่อไร หรือสมัยไหน สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นคืออะไร เป็นพฤติกรรมหรือกิจกรรมด้านใดของมนุษย์

๒. การค้นหาและรวบรวมหลักฐาน ในขั้นตอนนี้จะต้องพยายามค้นคว้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษามาให้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร แหล่งค้นคว้าที่สำคัญ คือ ห้องสมุด หลักฐานประเภทจารึก อาจศึกษาจากที่มีผู้คัดลอกมาพิมพ์เป็นเล่ม เช่น ประชุมศิลาจารึกของคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งนอกจากจะมีคำจารึกแล้วยังบอกที่มา คำอ่าน คำแปล และอธิบายคำบางคำให้ด้วย หากต้องการดูของจริงจะต้องเดินทางไปยังแหล่งที่เก็บรักษา เช่น พิพิธภัณฑ์สถานในจังหวัดต่าง ๆ หรือแหล่งที่อยู่ของจารึกนั้น เช่น โบสถ์วิหารตามวัดต่าง ๆ หลักฐานประเภทจดหมายเหตุของชาวต่างชาติ ซึ่งเขียนด้วยภาษาของผู้บันทึก เช่น ภาษาจีน ภาษาฝรั่งเศส ภาษาสเปน ควรอ่านจากฉบับที่มีผู้แปลเป็นภาษาไทยไว้ เว้นแต่ว่าผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในภาษาเหล่านั้น จึงควรอ่านจากฉบับเดิม หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร อาจศึกษาจากงานเขียนของนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ศิลปะ และนักวิชาการสาขาอื่น ๆ ที่เขียนเกี่ยวกับหลักฐานชิ้นนั้น ๆ ไว้ ก่อนที่จะไปศึกษาของจริงหรือสถานที่จริง หลักฐานทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และเพลงพื้นบ้าน ควรศึกษาจากงานเขียนของผู้เชี่ยวชาญด้านนั้น ๆ ก่อนการชมและฟัง หลักฐานโสตทัศน จดหมายเหตุ ศึกษาค้นคว้าได้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติในบริเวณหอสมุดแห่งชาติ หลักฐานประเภทคำบอกเล่า หากผู้ศึกษาต้องไปสัมภาษณ์เองต้องทำอย่างมีระบบ คือ

- เตรียมคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์และนัดวันเวลาสัมภาษณ์
- เตรียมคำถามและเตรียมอุปกรณ์ เช่น เครื่องบันทึกเสียง
- สร้างบรรยากาศที่ดีเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ร่วมมือตอบคำถามด้วยความเต็มใจ
- บันทึก File แยกไว้พร้อมระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อเรื่อง วัน และเวลา อย่างชัดเจน ใ้รู้ว่าเป็นการสัมภาษณ์ใคร เรื่องอะไร เมื่อไร ใครเป็นผู้สัมภาษณ์ และอาจถอดคำบันทึกเสียงออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อไป

๓. การวิเคราะห์หลักฐาน เป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาตรวจสอบ ประเมิน และตีความหลักฐาน

– การตรวจสอบและประเมินหลักฐานภายนอก เป็นการตรวจสอบหลักฐานโดยการพิจารณาลักษณะภายนอกของหลักฐาน มีประเด็นที่นำมาพิจารณาดังนี้

๑) **อายุของหลักฐาน** ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จำเป็นต้องรู้ว่าจะต้องรู้ว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้นสร้างขึ้นหรือเขียนขึ้นเมื่อไรหรือประมาณเมื่อไร ซึ่งจะช่วยให้ตีความสำนวนที่ใช้ในหลักฐานนั้นได้ถูกต้อง และสามารถเข้าใจสิ่งที่กล่าวถึงหรือปรากฏในหลักฐานนั้นได้ง่ายขึ้น โดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่สร้างหรือเขียนในสมัยเดียวกัน หรือเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมของยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ขณะนั้น

วิธีกำหนดอายุหลักฐานทางประวัติศาสตร์

- พิจารณาจากรูปแบบและลักษณะของตัวอักษรที่ใช้ เช่น อักษรไทยที่ใช้ในสมัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชย่อมแตกต่างกัน
- พิจารณาลำนวนภาษา เช่น เรื่องนางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ใช้สำนวน สมัยรัตนโกสินทร์ จึงไม่ใช่หนังสือที่แต่งสมัยสุโขทัย
- หากรู้ว่าใครเป็นผู้สร้างหรือผู้เขียน ก็จะทำให้กำหนดอายุของหลักฐานได้
- หลักฐานประเภทศิลปกรรม ให้พิจารณาแบบอย่างของสกุลช่างที่ปรากฏในหลักฐานนั้น ก็จะบอกได้ว่าเป็นศิลปะสมัยใดหรือสร้างขึ้นเมื่อไร
- หลักฐานทางโบราณคดี ถือว่าสิ่งที่ขุดพบในชั้นดินเดียวกัน มีอายุรุ่นเดียวกับสิ่งที่ทราบ อายุในชั้นดินนั้น และมีการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ เช่น การตรวจหาถ่านไม้คาร์บอน ของคาร์บอน (C-๑๔) ในไม้ ถ่านไม้ โครงกระดูก หรืออินทรีย์วัตถุอื่น ๆ ทำให้ ประเมินอายุของสิ่งเหล่านั้นได้ วิธีการนี้เรียกว่า การกำหนดอายุด้วยวิธีเรดิโอคาร์บอน (radiocarbon dating)

๒) **ผู้สร้างหรือผู้เขียนหลักฐาน** การรู้ว่าใครเป็นผู้สร้างหรือเขียนหลักฐานทำให้สามารถ สืบค้นรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลผู้นั้นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์มากน้อยเพียงใด มีทัศนคติ อารมณ์ และความรู้สึกต่อเหตุการณ์นั้นอย่างไร มีอคติหรือความลำเอียงหรือไม่

ในกรณีที่ไม่มีภาระระบุชื่อผู้เขียนหรือผู้สร้างไว้ อาจสืบค้นโดยพิจารณาลำนวนโวหาร ที่ใช้เขียนหรือฝีมือในงานศิลปะ ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง

๓) **จุดมุ่งหมายของการสร้างหลักฐาน** หลักฐานทางประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่สร้างโดย มีจุดมุ่งหมายที่จะสนองความต้องการของผู้คนในแต่ละยุคสมัย ไม่ได้ตั้งใจจะให้ เป็นหลักฐาน เพื่อคนรุ่นหลังศึกษา ดังนั้น หากสามารถทราบจุดมุ่งหมายที่แท้จริงในการสร้างหรือเขียนหลักฐาน ก็จะมีส่วนช่วยในการประเมินข้อมูลในหลักฐานต่อไป

หลักฐานบางอย่างไม่ได้ระบุจุดมุ่งหมายไว้ แต่ก็อาจสืบค้นได้ไม่ยากเพราะมองเห็น จุดมุ่งหมายได้ชัดเจน เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์วิหาร ผู้เขียนหรือผู้สร้างย่อมมี จุดมุ่งหมายที่จะถวายเป็นพุทธบูชา หลักฐานบางอย่างแม้จะระบุจุดมุ่งหมายไว้ แต่อาจมีจุดมุ่งหมาย อื่น ๆ แอบแฝงอยู่ด้วย เช่น แถลงผลงานของรัฐบาล นอกจากมีจุดมุ่งหมายที่จะรายงานผล การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลแล้ว ยังอาจมีจุดมุ่งหมายยกย่องรัฐบาลปัจจุบัน ประชาสัมพันธ์พรรคการเมืองร่วมรัฐบาล ฯลฯ แอบแฝงอยู่ด้วย

การประเมินหลักฐาน คือ การพิจารณาว่าการประเมินภายในนั้นมีความน่าเชื่อถือ เพียงใด

การประเมินภายใน หมายถึง การตรวจสอบข้อมูลที่อยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าให้ข้อเท็จจริงอะไรบ้าง ข้อมูลใดเป็นข้อสันนิษฐานของผู้เขียน ข้อมูลใดเป็นความคิดเห็น โดยแยกแยะระหว่างข้อเท็จ ข้อจริง ข้อคิดเห็น ข้อสันนิษฐานได้ชัดเจน แล้วนำข้อเท็จจริงนั้นตรวจสอบกับหลักฐานอื่น ๆ ว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันหรือไม่ ถ้าแตกต่างกัน จะต้องสืบค้นให้ได้ว่า แตกต่างกันเพราะเหตุใด ข้อมูลใดเชื่อถือได้ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่เชื่อถือได้มาเรียงลำดับเหตุการณ์ เพื่อพิจารณาว่าเรื่องราวต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เหตุการณ์ใดเป็นเหตุ และเหตุการณ์ใดเป็นผล เพื่อนำไปสู่การตีความข้อมูลหลักฐานต่อไป

– การตีความหลักฐาน เป็นการทำความเข้าใจว่าหลักฐานนั้นมีความหมายว่าอย่างไร หรือให้ข้อมูลอะไร แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ

๑. การตีความขั้นต้น เป็นการตีความเพื่อให้ได้ความหมายตามตัวอักษรหรือตามรูปร่างนอก การตีความในระดับนี้ถ้าเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ศึกษาจะต้องเข้าใจความหมายของคำและสำนวนโวหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ถ้าเป็นหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ศึกษาจะต้องบอกได้ว่าชิ้นส่วนวัตถุหรือร่องรอยสถานที่ที่พบเป็นส่วนหนึ่งของอะไร มีลวดลายหรือลักษณะสำคัญอย่างไร นอกจากนี้ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อผู้เขียนหรือผู้สร้างหลักฐาน เช่น จารีตประเพณี ทศนคติ ค่านิยมของยุคสมัยนั้น ๆ ด้วยจึงจะตีความได้ถูกต้อง
๒. การตีความขั้นลึก เป็นการตีความเพื่อค้นหาความหมายที่ผู้เขียนหรือผู้สร้างไม่ได้บอกไว้ อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา เช่น ทศนคติและเจตนาหรือจุดมุ่งหมายของผู้เขียนหรือผู้สร้าง ข้อเท็จจริงบางอย่างที่แฝงอยู่ในการตีความหลักฐานจะต้องตีความไปตามข้อเท็จจริงในหลักฐาน ไม่ตีความเกินเลยไปและต้องไม่ตีความเข้าข้างตนเอง หรือตีความไปตามแนวคิดของตนที่คาดเดาไว้ล่วงหน้าแล้ว การตีความเรื่องใดเรื่องหนึ่งไว้ไม่ถือเป็นข้อยุติ เพราะเมื่อพบหลักฐานใหม่ ก็จะมีการตีความแตกต่างไปจากเดิมได้หรือแม้แต่ข้อมูลเดียวกัน แต่ผู้ตีความมีความรู้และประสบการณ์ต่างกันก็จะตีความต่างกันไปด้วย

๔. การสรุปข้อเท็จจริงเพื่อตอบคำถามทางประวัติศาสตร์ ในการสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพื่อสรุปข้อเท็จจริง จะต้องไม่นำแนวคิดปัจจุบันไปตัดสินเรื่องราวในอดีต เพราะเวลาและสภาพแวดล้อมต่างกัน หลังจากตรวจสอบแล้ว หากพบว่าเป็นหลักฐานที่เชื่อถือไม่ได้หรือเป็นเท็จทั้งหมดจะนำมาใช้ไม่ได้ แต่ถ้าหลักฐานเพียงแต่บกพร่อง คือ ให้ข้อมูลถูกต้องบางส่วนผิดพลาดหรือขาดหายไปบางส่วน สามารถนำมาใช้ได้ โดยเลือกใช้เฉพาะส่วนที่ถูกต้อง โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์หรือแยกแยะ เพื่อความสะดวกในการเรียบเรียงต่อไป เช่น วิเคราะห์ว่าอะไรเป็นสาเหตุพื้นฐาน อะไรเป็นสาเหตุปัจจุบัน อะไรเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและอะไรเป็นผลที่ตามมา

๕. การนำเสนอเรื่องที่ศึกษาและอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล โดยนำข้อมูลที่ผ่านการประเมินตีความ และสังเคราะห์แล้วมารวมเข้าด้วยกัน หรือนำมาเชื่อมโยงปะติดปะต่อเป็นเรื่องเดียวกัน เพื่ออธิบายหรือตอบปัญหาที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ ๑ ของกระบวนการทางประวัติศาสตร์ หลังจากนั้นจึงนำเสนอไปสู่ผู้อื่นหรือสาธารณชนด้วยวิธีการที่เหมาะสม เช่น เสนอในรูปแบบความ หนังสือ การบรรยาย การอภิปราย และการทำโครงการทางประวัติศาสตร์

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มร่วมกันเลือกพิจารณาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่กลุ่มสนใจ ๑ เรื่องโดยการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ บันทึกผลทุกขั้นตอน แล้วนำผลงานมานำเสนอหน้าชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียน

บทสรุป

เวลา ยุคสมัย และวิธีการทางประวัติศาสตร์

๑

การนับเวลา

ประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญกับช่วงเวลา การศึกษาประวัติศาสตร์สร้างความตระหนักว่า อดีตเป็นบทเรียนสำคัญต่อปัจจุบันและอนาคต เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งย่อมมีความแตกต่างกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เราเรียนรู้การนับเวลาเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจวิธีอ่านเพื่อนำข้อมูลมาศึกษาประวัติศาสตร์ได้

ศักราช หมายถึง อายุเวลาที่ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เราระบุศักราชเพื่อให้การศึกษาบริบทของสังคมแต่ละช่วงเวลาไปเป็นไปอย่างมีระบบ

๒

การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทย

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทยแบ่งกว้าง ๆ เป็น ๒ สมัย คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่มีการใช้ตัวอักษรบันทึกบอกเล่าเรื่องราว และสมัยประวัติศาสตร์ เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ในสังคมมีการใช้ตัวอักษรบันทึกบอกเล่าเรื่องราว

๓ หลักฐานทางประวัติศาสตร์

ร่องรอยการกระทำของมนุษย์หรือร่องรอยของอดีต หลักฐานทางประวัติศาสตร์ จำแนกได้หลายลักษณะแล้วแต่ว่าจะใช้อะไรเป็นเกณฑ์ โดยจำแนกเพื่อให้ง่ายต่อการจัดระเบียบข้อมูลทางการศึกษาประวัติศาสตร์ เช่น จำแนกตามยุคสมัย จำแนกตามลักษณะ จำแนกตามความสำคัญ

๔ วิธีการทางประวัติศาสตร์

เป็นวิธีการสืบค้นเรื่องราวในอดีตอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่บนพื้นฐานความเป็นเหตุเป็นผล ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ๕ ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษา การค้นหาและรวบรวมหลักฐาน การวิเคราะห์หลักฐาน การสรุปข้อเท็จจริงเพื่อตอบคำถามทางประวัติศาสตร์ และการนำเสนอเรื่องที่ศึกษาและอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่อไปนี้ว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไร
 - ๑) ศักราช
 - ๒) เกณฑ์ในการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
 - ๓) หลักฐานทางประวัติศาสตร์

จากนั้นสรุปและบันทึกผลในรูปแบบที่น่าสนใจ เช่น แผนที่ความคิด อินโฟกราฟฟิก (Infographic)
๒. นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์ทำเป็นแผนที่ความคิด แล้วนำเสนอผลงานหน้าห้องเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียน

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

นักเรียนนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ไปใช้ในการรับข่าวสารและข้อมูลโลกปัจจุบันเพื่อแยกแยะข้อเท็จจริงและตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือของข่าวสารที่ได้รับ

คำถามทบทวน

๑. เพราะเหตุใดเราจึงควรศึกษาเกี่ยวกับการนับเวลาแบบไทย
๒. ศักราชต่อไปนี้ จุลศักราช พุทธศักราช มหาศักราช คริสต์ศักราช รัตนโกสินทรศก และฮิจเราะห์ศักราช ศักราชใดบ้างที่มีที่มาสืบเนื่องกับเหตุการณ์สำคัญทางศาสนา และเป็นเหตุการณ์ใด
๓. ๓๒๑ A.D. หมายความว่าอย่างไร ตรงกับพุทธศักราชอะไร
๔. สมัยประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ถ้าแบ่งตามราชธานีจะได้เป็นสมัยอะไรบ้าง
๕. บันทึกที่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ คนใดคนหนึ่งเขียนขึ้น เป็นหลักฐานชั้นต้นหรือหลักฐานชั้นรอง เพราะเหตุใด
๖. พระราชพงศาวดารเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ให้ข้อมูลในด้านใด
๗. จดหมายเหตุของชาวตะวันตกที่เขียนเกี่ยวกับประเทศไทยมักมีข้อบกพร่องอย่างไร
๘. ผลการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์อย่างไร
๙. วิธีการทางประวัติศาสตร์ประกอบด้วยขั้นตอนอะไรบ้าง
๑๐. การตรวจสอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้ตรวจสอบต้องมีความรู้ในเรื่องอะไรบ้าง